

สรุปผลการวิจัย อภิปรัชญาผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพลักษณ์ครูที่ปรากฏในภาพยนตร์ที่คัดสรรจำนวน 5 เรื่อง โดยศึกษาตัวละครครูจำนวน 19 ตัวละคร โดยส่วนมากปรากฏภาพตัวละครครูที่แสดงความเป็นครูที่ดี ดังที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับลักษณะของครูที่ดีจากงานวิจัยเรื่อง “ลักษณะของครูที่ดี” ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ดังนี้

ในเรื่องของคุณลักษณะของความเป็นครู ปรากฏภาพครูโดยรวมเป็นครูที่มีลักษณะการแต่งกายที่ดี ที่สุภาพเรียบร้อย มีบุคลิกลักษณะที่สง่างาม การใช้ภาษาและน้ำเสียงที่ถูกต้อง ชัดถ้อยชัดคำ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมแก่การเป็นครู และมีเพียงส่วนน้อยที่ปรากฏภาพของครูที่สูบบุหรี่และ/หรือดื่มสุรา แต่โดยรวมแล้วถือได้ว่าครูที่ปรากฏในภาพยนตร์ที่ทำการศึกษาส่วนมากไม่แสดงภาพว่าสูบบุหรี่และ/หรือดื่มสุราเลย

ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีครูที่ปรากฏในภาพยนตร์ก็ได้แก่ ภาพของครูที่แสดงลักษณะดลกแบบเกินจริง เช่นการทำสีหน้าท่าทางประหลาด ไม่เหมาะสมแก่การเป็นครู และภาพของครูที่มีความน่ากลัวสำหรับนักเรียนจนเกินไป ซึ่งในความเป็นจริงการที่ครูมีลักษณะที่น่ากลัวจนเกินไปนั้น จะไม่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้สัมฤทธิ์ผลได้เลย ในส่วนของการลงโทษนักเรียนที่รุนแรงจนเกินไปก็มีปรากฏอยู่ในภาพยนตร์หลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งถ้าพิจารณาโดยยึดถือระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียน นักศึกษา ซึ่งประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2515 ก็พบว่ามีการลงโทษอยู่เป็นจำนวนมากที่ผิดระเบียบดังกล่าว

ในด้านบทบาทของครูที่ปรากฏในภาพยนตร์ที่ทำการศึกษา พบว่าตัวละครครูในภาพยนตร์ทุกเรื่องมีลักษณะของการเป็นคนละขั้วกับตัวละครนักเรียน แสดงบทบาทของการเป็นศัตรู เป็นคู่ปัญหา เป็นคู่ที่มีความขัดแย้งกัน คือมีลักษณะที่เป็น Antagonist แต่ในความเป็น Antagonist นั้น ก็กล่าวได้ว่าตัวละครครูทุกตัวต่างก็มีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างมาก มีความปรารถนาดี หรือมีเจตนาดีต่อนักเรียนของตนทั้งสิ้น คือมีความเป็น Protagonist อยู่ในจิตใจ มีความปรารถนาจะให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำกิจกรรม หรือในเรื่องของการปรับความเข้าใจกับบุคคลในครอบครัวก็ตาม และเมื่อนักเรียนประสบความสำเร็จแล้ว ครูก็จะมีชื่นชมยินดีในความสำเร็จของนักเรียน แต่โดยการแสดงออกของครูที่มักเป็นแบบ Antagonist นั้น ทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในความรู้สึกหรือจิตใจที่ปรารถนาดีของครู ส่วนมากต้องอาศัยสถานการณ์เป็นปัจจัยทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในตัวครู และไม่ว่าตัวละครครูจะได้แสดงภาพของความเป็นมิตร หรือ Protagonist ออกมาอย่างชัด

เจนหรือไม่ก็ตาม ในตอนท้ายนักเรียนก็จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังจะทำ ไม่ว่าจะเป็
นเรื่องใดก็ตาม โดยมีตัวละครครูเป็นผู้ผลักดันให้ความช่วยเหลือ ถ้าไม่เป็นการช่วยเหลือใน
ทางตรงก็เป็นทางอ้อม ทางใดทางหนึ่งเสมอ

ภาพลักษณ์ของครูในลักษณะดังกล่าวนี้มีความใกล้เคียงกับแนวความคิดหรือทัศนะ
ของผู้ส่งสาร คือผู้เขียนบทภาพยนตร์ และผู้เขียนบทประพันธ์เป็นอย่างมากที่ว่า ไม่ว่าจะ
กำหนดลักษณะของตัวละครครูไว้ในเชิงลบแบบใด หรือมากเพียงใด แต่โดยส่วนลึกแล้วคนที่
เป็นครูก็ย่อมจะต้องมีจิตใจที่มีความรักและความปรารถนาดีต่อนักเรียน ต้องการเห็นนักเรียน
ของตนประสบความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษาเล่าเรียนและในการทำกิจกรรมต่างๆที่เป็น
ประโยชน์ต่อตัวนักเรียน และจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ให้กำลังใจแก่นักเรียนของ
ตน จนในที่สุดนักเรียนก็สามารถประสบความสำเร็จได้ สิ่งที่ได้รับเป็นผลตอบแทนสำหรับ
ความอดทน ความเหน็ดเหนื่อย ความยากลำบาก ก็คือความชื่นใจที่ได้เห็นความสำเร็จของ
นักเรียนของคุณ

ในส่วนของการแสดงภาพลักษณ์ของครูในภาพยนตร์ที่เป็นภาพในลักษณะเชิงลบเช่น
ภาพของตัวละครครูที่มีบุคลิกลักษณะที่ไม่เหมาะแก่การเป็นครู คือภาพตัวละครครูที่มี
พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ภาพตัวละครครูที่แสดงท่าทางการเดินแบบตัวการ์ตูนตลก หรือ
ภาพตัวละครครูที่ทำหน้าตาตลกๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นที่ Acting ของตัวละครเอง หรือการใช้
Effect ต่างๆช่วยเสริมก็ตาม ก็เป็นการสร้างภาพลักษณ์ของครูให้เป็นภาพตลกเพื่อลดความแรง
หรือความเข้มของเรื่องที่ได้ตั้งแนวไว้ว่าให้เป็นภาพยนตร์แนวสนุกสนาน เบาสมอง เพื่อมุ่งจุด
ขายที่ผู้ชมที่อยู่ในวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยเดียวกับตัวละครนักเรียนในเรื่อง ที่อาจจะได้พบเจอครู-
อาจารย์จริงๆในสถานศึกษาของคนที่มีลักษณะคุ โหด ไม่เป็นที่สบอารมณ์หรือชอบใจ ต้องการ
มาชมภาพยนตร์เพื่อตอบสนองความต้องการในจิตใจที่อยากจะหลีกเลี่ยงความจริงจังบางส่วนใน
ชีวิตของตน และเพื่อผ่อนคลายความเครียดในการเล่าเรียนเท่านั้น ในส่วนนี้ผู้ส่งสารไม่มีความ
คิดเห็นว่าการสร้างภาพครูตลกจะมีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของครูในสังคมจริงเท่าใดนัก

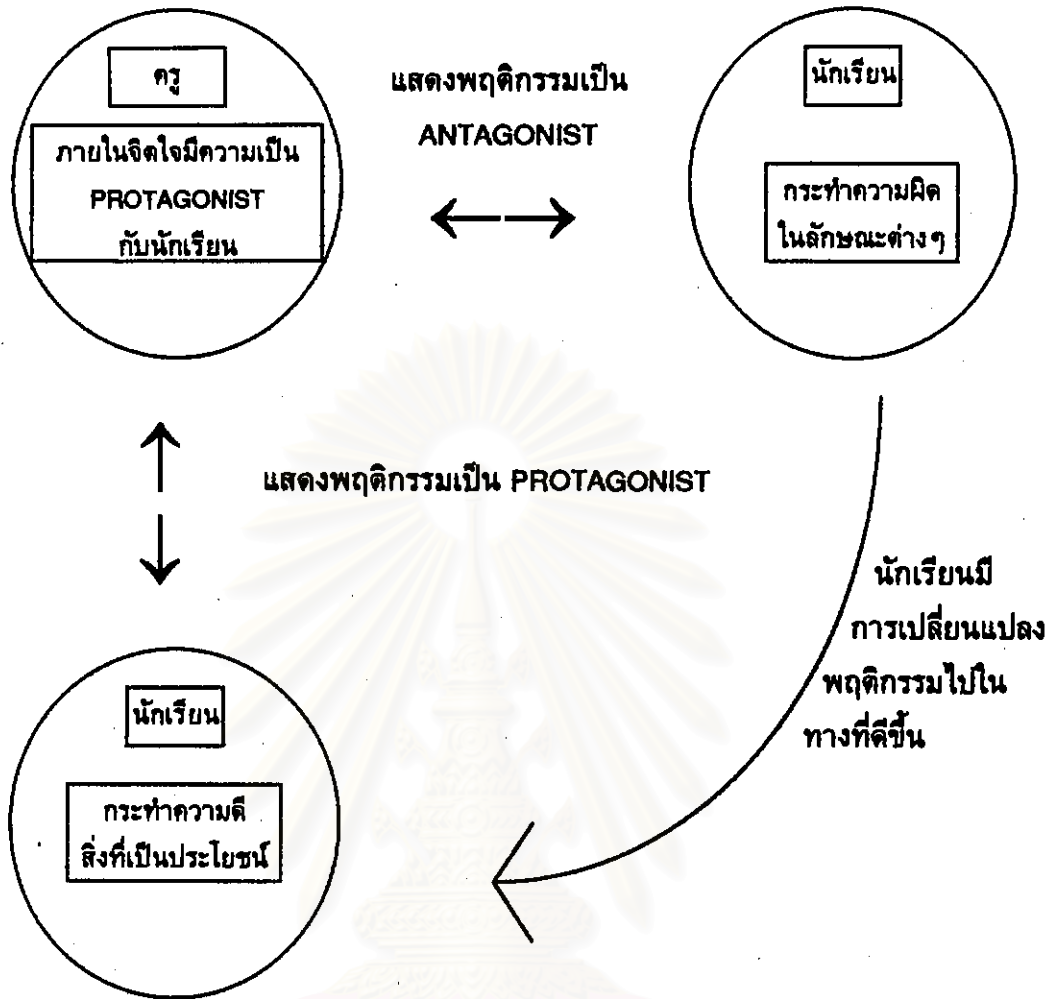
ในส่วนที่ได้กำหนดให้ครูตัวประกอบมีลักษณะที่เป็นเชิงลบคือมี Character ที่อ่อนหรือ
เบากว่าครูตัวเอกของเรื่องนั้น ก็เป็นเพราะต้องการเน้นภาพของครูตัวเอกของเรื่องให้มีความ
เด่น และชัดเจนมากขึ้นนั่นเอง

ในส่วนของเนื้อเรื่องได้แสดงถึงบทบาทระหว่างครูกับสังคมไว้หลายเรื่องด้วยกัน ไม่ว่าจะ
จะเป็นเรื่องการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด(ยาบ้า)ในสถานศึกษา ซึ่งในขณะที่กำลัง
ผลิตภาพยนตร์เรื่อง "น้ำเต้าหู้กับครูระเบียบ 2" อยู่ นั้น ในสังคมจริงก็กำลังมีปัญหาเรื่องนี้อยู่
ภาพยนตร์เรื่องนี้จึงได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของครูในการที่จะช่วยป้องกันการแพร่ระบาดของยา
บ้าในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี และปัญหาสำคัญอีกประการที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในเมืองใหญ่ๆ ก็คือปัญหาครอบครัว ซึ่งหลายคนมักมองว่าเป็นปัญหาเล็กน้อย ให้ความสำคัญน้อยมากมายนัก แต่ความเป็นจริงแล้วปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อเด็กโดยตรง เด็กที่ครอบครัวมีปัญหา ก็มักจะก่อปัญหาอย่างอื่นที่ใหญ่ขึ้นในสังคมต่อไป การที่ภาพยนตร์ได้นำเสนอภาพปัญหาของนักเรียนที่มีกับบุคคลในครอบครัวของเขา จึงเป็นการนำเสนอปัญหาที่ทันสมัย เหมาะกับผู้ชมซึ่งส่วนมากเป็นผู้ชมที่อยู่ในวัยเดียวกับนักเรียนในเรื่อง การกำหนดบทบาทให้ครูในภาพยนตร์เป็นผู้ช่วยเหลือนักเรียนในการแก้ปัญหานั้นก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญมาก คือชี้ให้ผู้ชมได้เห็นว่า ครูก็เป็นบุคคลอีกคนหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาในครอบครัวได้ ซึ่งก็อาจจะเป็นทางออกทางหนึ่ง ที่ผู้ชมภาพยนตร์สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ด้วย ในส่วนนี้ก็สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาพของครูในภาพยนตร์ได้แสดงถึงบทบาทของครูที่มีความสำคัญต่อสังคมอยู่ไม่น้อย เป็นการชี้ให้เห็นว่าครูมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาของสังคมได้ รวมไปถึงว่าการนำเสนอภาพของครูในลักษณะดังกล่าว อาจเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยชี้ช่องทางในการแก้ปัญหาของผู้ชมภาพยนตร์ ซึ่งส่วนมากมักเป็นผู้ชมที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยเดียวกันกับตัวละครนักเรียนในเรื่องได้อีกด้วย

เป็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งว่าการนำเสนอภาพของครูในชั้นเรียนไม่ค่อยจะมีปรากฏในภาพยนตร์เท่าไรนัก อาจเป็นไปได้ว่าในเมื่อภาพยนตร์ที่ทำการศึกษากัน 5 เรื่องนี้มีจุดขายอยู่ที่ผู้ชมซึ่งอยู่ในวัยเดียวกันกับตัวละครนักเรียนในเรื่องดังกล่าวแล้ว เพราะฉะนั้นการนำเสนอภาพของครู หรือภาพบรรยากาศในชั้นเรียนจึงเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายมากกว่าที่จะเป็นสิ่งบันเทิงสำหรับผู้ชม แต่ก็ยังพอจะเห็นภาพในชั้นเรียนอยู่บ้างไม่มากนัก ซึ่งสังเกตได้อีกว่า ภาพครูหรือภาพเหตุการณ์ในชั้นเรียนที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้นจะเป็นภาพที่ไม่เหมือนในความจริง หรือในเหตุการณ์ปกติ คือจะเป็นภาพที่แสดงลักษณะพิเศษ เช่นภาพครูกำลังลงโทษนักเรียนในลักษณะดุด่า ภาพครูถูกนักเรียนแกล้ง เป็นต้น เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ที่ทำการศึกษากันส่วนมากแล้ว ไม่ว่าจะมีความหมายในการดำเนินเรื่องอย่างไรก็ตาม สุดท้ายหรือโดยสรุปก็มักจะมุ่งประเด็นไปสู่เรื่องการเป็นครูที่ดีและการเป็นนักเรียนที่ดี แสดงให้เห็นว่าเมื่อนักเรียนกระทำความผิด หรือกระทำในสิ่งที่ไม่สมควร ครูก็ต้องลงโทษ ซึ่งในตอนท้ายสุดก็จะเป็นภาพของนักเรียนที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นนักเรียนที่ดีได้ และประสบความสำเร็จในที่สุด ดังแผนภูมิในหน้า 172

สรุปว่าการสร้างภาพลักษณ์ครูในภาพยนตร์ไทยที่ทำการศึกษา แม้ว่าจะเป็นการศึกษาตัวละครครูเพียง 19 ตัวละคร จากภาพยนตร์เพียง 5 เรื่อง แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาภาพลักษณ์ของครูจาก “โลกแห่งความหมาย (Stock of Knowledge)” ที่ผู้ส่งสารได้สร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ใน “โลกแห่งความจริง (World of Reality)” และภาพลักษณ์ของครูที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์นั้นก็จะเป็นภาพที่ได้พบเห็นมาจากการเป็นสถาบัน (Institution) ของครู หรือ “สถาบันครู” นั่นเอง โดยสรุปได้ว่า ครูจริงๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทยนั้นส่วนมากเป็นครูที่มีจิตใจที่ดี ให้ความสำคัญครูอยู่ค่อนข้างสูง คือมีความรักและปรารถนาดีต่อนักเรียน รูปแบบ

แผนภูมิที่ 1 : แผนภาพแสดงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

พฤติกรรม(Actions)ที่ครูแสดงออกมาตั้งแต่อดีตกาลส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบพฤติกรรมการสอนที่เข้มงวด การฝึกหัดระเบียบวินัยที่กวดขัน และการลงโทษที่รุนแรงไม่ว่าจะเป็นการลงโทษที่เน้นผลทางกาย คือให้เจ็บตัว ปวดเมื่อย หรือเน้นผลทางใจ คือให้ได้รับความอับอายขายหน้า หรือในเรื่องพฤติกรรมการแต่งกายที่มักจะต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีรูปแบบและสีสันทันที่ดูขรึมทึม สุภาพ และแม้แต่การพูดจาที่ต้องใช้ภาษาให้ชัดเจน เสียงดังฟังชัดก็ตาม รูปแบบพฤติกรรมของครูในสังคมจริงๆเป็นรูปแบบที่ถูกกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นกิจวัตร (Habitualization) ดังเช่นที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “ครูไหวใจร้าย” ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่เสนอภาพของครูคนหนึ่งตั้งแต่วัยสาวจนถึงวัยชรา ทำให้เห็นรูปแบบพฤติกรรมที่ครูได้กระทำต่อนักเรียนรุ่นแล้วรุ่นเล่า จนกระทั่งกล่าวได้ว่าครูเคยทำอย่างนี้กับพ่อ-แม่ของนักเรียนมาแล้วในสมัยที่พ่อ-แม่ของนักเรียนยังเป็นเด็กและเป็นนักเรียนของครู มาบัดนี้ตัวนักเรียนซึ่งเป็นลูกของพ่อ-แม่นั้น ก็ได้มาเป็นนักเรียนของครูอีกรุ่น และก็กำลังถูกครูลงโทษด้วยวิธีการเดียวกันกับที่พ่อ-แม่เคยถูกครูทำโทษมาแล้ว รูปแบบพฤติกรรมต่างๆ เช่นที่กล่าวมานี้ ในที่สุดก็กลายเป็นแบบแผนพฤติกรรม (Pattern) ซึ่งสังคมยอมรับว่าครูจะต้องมีพฤติกรรมเช่นนี้ นักเรียนก็จะมี

ภาพของครูจริงๆ ที่ตนเคยพบเจอมาแล้วอยู่ในใจตลอดเวลา จนเมื่อนักเรียนได้สำเร็จการศึกษา ในวิชาชีพครูและมาประกอบอาชีพเป็นครูบ้าง ก็มักจะมีพฤติกรรมในลักษณะที่ถ่ายทอดมาจากครูในใจของตน ในกรณีการเป็นผู้ส่งสารที่แสดงภาพลักษณ์ของครูนั้นก็น่าจะอธิบายได้ในลักษณะเดียวกัน คือได้ถ่ายทอดสารซึ่งมีภาพลักษณ์ของครูจากประสบการณ์ที่ได้มาจากการเป็นสถาบันครูนั่นเอง

อภิปรายผล

ผลการศึกษาภาพลักษณ์ครูไทยที่นำเสนอผ่านสื่อภาพยนตร์ที่คัดสรร พบว่าสื่อภาพยนตร์ได้นำเสนอภาพลักษณ์ครูไทยใน 2 ลักษณะด้วยกันคือ ในลักษณะที่สะท้อนสังคมส่วนหนึ่งกับในลักษณะที่เป็นตัวละครที่มีลักษณะตามแนวของภาพยนตร์อีกส่วนหนึ่ง

ในส่วนที่สะท้อนสังคมจริงนั้น เป็นการเสนอภาพลักษณ์ของครูที่มีความรักและความหวังดีต่อนักเรียน มีความปรารถนาจะให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนและในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน แต่วิธีการที่ครูแสดงออกมักเป็นวิธีการที่เป็นเชิงลบในสายตาของนักเรียนมากกว่าจะแสดงออกในเชิงบวก ซึ่งวิธีการที่ตัวละครครูแสดงออกในภาพยนตร์ก็เป็นวิธีที่ครูในสังคมจริงมักจะนิยมใช้กันอยู่ แม้ว่าในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเป็นเช่นนั้นน้อยลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงกล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ของครูที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้นได้สะท้อนภาพจริงของครูในสังคม

ในส่วนที่มีลักษณะตามแนวของภาพยนตร์นั้น เป็นการเสนอภาพลักษณ์ของครูให้ออกมาเป็นภาพที่เกินจริง ไม่ว่าจะเป็นภาพดลกเกินจริง หรือภาพที่โหดเกินจริงซึ่งก็เน้นผลให้ดูเป็นดลกด้วยก็ตาม มักเป็นการนำเสนอภาพครูตามแนวของภาพยนตร์ที่ถูกกำหนดให้เป็นภาพยนตร์แนวสนุกสนาน เบาสมอง และมีจุดขายอยู่ที่ผู้ชมซึ่งส่วนมากอยู่ในวัยเดียวกันกับตัวละครนักเรียนในเรื่อง ในหลายๆฉากของภาพยนตร์เรื่องหนึ่งมีการใช้ภาพครูดลกในขณะที่การดำเนินเรื่องของภาพยนตร์ซึ่งเป็นแนวสนุกสนาน เบาสมองกำลังดำเนินไปในลักษณะที่เครียดและดูเหมือนว่ากำลังจะเปลี่ยนแนวทางของเรื่องไปเป็นแนวสืบสวน สอบสวนไปแล้ว การนำภาพของครูดลกเข้ามาแทรกทำให้ความเครียดของเรื่องเริ่มเบาลงเรื่อยๆ จนเข้าสู่แนวเดิม คือการเป็นภาพยนตร์สนุกสนาน เบาสมอง

ปัญหาและอุปสรรคในการวิจัย

1. การเก็บข้อมูลในรูปแบบวีดิโอเทป - ภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครูและอยู่ในรูปของวีดิโอเทปนั้น มีอยู่เป็นจำนวนน้อยและหาได้ยาก เนื่องจากเป็นภาพยนตร์ค่อนข้างเก่า ไม่มีวางขายหรือให้เช่าในปริมาณที่เป็นที่น่าพอใจ เท่าที่ทำได้โดยการซื้อจากร้านขายวีดิโอเทปมีเพียง 1 เรื่องเท่านั้น ส่วนอีก 3 เรื่องได้มาจากการขอซื้อจากร้านให้เช่าวีดิโอเทปที่พอจะมีเก็บอยู่ในคลังสินค้า ซึ่งผู้ประกอบการแจ้งว่ากำลังจะจำหน่ายออกจากคลังสินค้าหรือทิ้งไป

และอีก 1 เรื่องได้มาจากการอัดด้วยเครื่องเล่นวิดีโอเทปจากรายการภาพยนตร์ของเคเบิลทีวี

2. การหาข้อมูลจากหอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากร - ภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการเก็บรักษาไว้ที่หอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากร (ถนนเจ้าฟ้า) เป็นภาพยนตร์ที่อยู่ในรูปของฟิล์ม (Reel) ซึ่งไม่สามารถที่จะนำออกมาได้ และยังไม่สะดวกที่จะทำการถ่ายลงวิดีโอเทปอีกด้วย เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการถ่ายเทปที่สูงมาก (30 นาทีแรก ค่าใช้จ่าย 1,000 บาท/ทุกๆ 10 นาทีต่อมา ค่าใช้จ่าย 100 บาท ถ้าภาพยนตร์เรื่องหนึ่งมีความยาวประมาณ 120 นาที ค่าใช้จ่ายจะเท่ากับ 1,900 บาท) ข้อมูลที่หาได้จากหอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากรจึงเป็นเพียงรายชื่อภาพยนตร์ไทยที่ผลิตในแต่ละปีเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ถ้าหากว่ามีความสามารถในการค้นหาข้อมูลภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครูได้มากกว่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์ไทยในอดีต เพื่อนำมาทำการศึกษาวิจัย ก็น่าจะได้เห็นภาพลักษณ์ของครูที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ภาพยนตร์แต่ละเรื่องผลิตออกสู่ตลาดเป็นการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ ซึ่งจะทำให้มองเห็นภาพสะท้อนของสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลาว่ามีแนวคิดอย่างไรกับสถาบันครูไทย

2. การศึกษาภาพลักษณ์ของครูไทยจากภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครูนี้ ยังมีแนวทางการศึกษาที่น่าสนใจอยู่อีกด้านหนึ่ง คือศึกษาในด้านของผู้รับสาร ซึ่งอาจจะทำให้มองเห็นภาพของครูในภาพยนตร์ไทยได้ในอีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจและแตกต่างจากที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้นำเสนอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย